

УДК: 94(569.4):341.121

Щевелев С.С., Батенко Г.В.

**ДЖЕРЕЛА ПРО ВИНИКНЕННЯ І ФОРМУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКО-
АРАБСЬКОГО ПРОТИСТОЯННЯ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ
(МЕЖА ХІХ – ХХ СТ.)**

Важливим аспектом вивчення Близькосхідної проблеми є аналіз джерел, які спроможні показати поступовість формування конфлікту, ідеологічні засади сїонїзму, його бачення у питанні вибору „Землі Обїтованої”. Саме синтез доступних джерел може сприяти їз достатньою ступїнню об’єктивностї продовжувати дослідженню одного їз найпотужнїших та тривалїших конфлїктїв останнїх столїть.

Закордоннї та вїтчизнянї автори численних досліджень їз історїї країн Близького Сходу, у тому числї й їз історїї Палестини, використовували мїнїмальну кїлькїсть опублїкованих джерел англїйською та арабською мовами. Ця робота, на наш погляд, може в певнїй мїрї підштовхнути дослідникїв-сходознавцїв до використання досить широкого кола опублїкованих джерел з історїї пїдмандатної Палестини.

Їз цього кола джерел їз історїї Палестини в розглянутий перїод з урахуванням їх змісту, походження й авторства, найбільш чинним при пїдготовцї роботи були офїційнї документи Органїзацїї Об’єднаних Нацїй, Лїги Нацїй, звїти Постїйної мандатної комїсії щодо Палестини, Ради Лїги Нацїй, у яких мїститься найбагатшїй матерїал їз історїї Палестини, розглянутого в роботї перїоду, ї який, у бїльшостї випадкїв не несе на собї вїдбиток суб’єктивного пїдходу авторїв цих документїв, за винятком, мабуть, висновку про безперечну необхіднїсть прийняття мандатної системи та передачі мандата на Палестину Великобританїї [1]. До цього кола джерел варто вїднести офїційнї документи британського уряду й парламенту, звїти королївських комїсій їз аналізу ситуацїї в Палестинї та про полїтику мандатної адмїнїстрацїї й уряду Великобританїї в Палестинї, заяви британського уряду, бїльш вїдомї як Бїлї книги по Палестинї, стенографїчнї звїти засїдань палати громад ї палати лордїв за перїод 20 – 40-х рокїв ХХ ст., пїд час яких обговорювалося становище в Палестинї, дїяльнїсть мандатної адмїнїстрацїї [2].

Їз широкого кола опублїкованих джерел англїйською та арабською мовами, варто вїдїлити й щорїчнї звїти британського уряду щодо управлїння Палестиною на адресу Лїги Нацїй ї ООН, складенї, у свою чергу, на пїдставї найдокладнїших звїтїв мандатної адмїнїстрацїї на адресу уряду Великобританїї [3]. Цїкавим джерелом можуть стати щорїчнї збїрники заяв, їнструкцїй, постанов, законїв ї повїдомлень Верховних комїсарїв ї мандатної адмїнїстрацїї. Цї два види джерел охоплюють практично весь спектр полїтики Великобританїї в Палестинї пїсля закїнчення Ї свїтової вїйни й у мандатний перїод [4].

Для аналізу палестинської полїтики Великобританїї в галузї промисловостї, сїльського господарства, торгївлї, крїм перерахованих вище джерел, треба

**ДЖЕРЕЛА ПРО ВИНИКНЕННЯ І ФОРМУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКО-АРАБСЬКОГО
ПРОТИСТОЯННЯ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ
(МЕЖА ХІХ – ХХ СТ.)**

використовувати низку щорічних бюлетенів Палестинської економічної спілки, департаменту сільського господарства та рибальства, інших економічних установ Палестини [5], підсумки перепису в Палестині 1931 р. [6], звіти Комітету економічного стану сільського господарства Палестини [7].

Унікальні документи з історії підмандатної Палестини містяться в щорічних оглядах міжнародних відносин, що випускалися Оксфордським університетом, редактором більшості з яких був відомий історик Арнольд Тойнбі [8]. Крім цих збірників, Оксфордський університет опублікував і кілька інших томів, що містили документи з історії підмандатної Палестини [9].

В англійських документах можна знайти велику різноманітність видів джерел: меморандуми, аналітичні записки, шифровані телеграми та депеші, внутрішньовідомча кореспонденція, довідки й огляди різних міністерств про розвиток конфліктної ситуації в підмандатній Палестині. Через призму британських оцінок і думок автор намагався зрозуміти та проаналізувати правдиві мотиви конфлікту між арабами та євреями в Палестині й за її межами, що поглиблювався.

Із арабських джерел, широко використаних у роботі варто виділити документи Вищого арабського комітету, збірники документів із історії національно-визвольного руху палестинських арабів у 1918 – 1930 роках [10]. Ці збірники містять у собі численні офіційні документи Арабського палестинського комітету, Вищої ісламської ради, усіх арабських політичних партій, прийняті в 10 – 20-і роки, у яких знайшли своє відображення позиції цих організацій у взаєминах із мандатною адміністрацією, Єврейського Агентства в Палестині, з єврейською громадою в Палестині. Документи 20-х років ХХ ст. свідчать про спроби налагодження зв'язків із мандатною адміністрацією, створення вищих і місцевих органів влади, виходячи з принципу “одна людина – один голос”, що свідчило про плани палестинських арабів зберегти “арабський характер” Палестини.

Під час I світової війни на Близькому Сході позначилася нова могутня сила – США почали торгівельно-економічне та політичне проникнення в ті частини Близького Сходу, де традиційно переважав вплив Великобританії. У процесі дослідження вигоків формування єврейсько-арабського протистояння можуть бути використані документи, що свідчать про вироблення нової близькосхідної політики США, про взаємини Конгресу та різних урядових органів США з Всесвітньої сіоністської організації й Єврейського агентства, які представляли в Сполучених Штатах інтереси палестинського ішува [11].

У свою чергу, документи різних організацій ішува, Всесвітньої сіоністської організації, Єврейського агентства, телеграми та депеші, аналітичні матеріали та довідки діячів єврейської громади Палестини містяться у вигляді іконографічного матеріалу (фотографій) у багатотомному виданні “Виникнення Ізраїля” [12].

Разом із тим, численність, різноманітність і якісна неоднорідність матеріалу можуть поставити перед дослідником непросте завдання ретельного добору та перевірки фактів і оцінок. Це зауваження повною мірою стосується й даних, почерпнутих із закордонної періодичної преси. Особливо, зібраними з досить широкого кола газет, що виходили в Палестині в 20 – 40-і роки ХХ ст., серед яких,

на наш погляд, варто виділити орган хусейністської Палестинської арабської партії газету „Аль-Ліва” і періодичні видання, що підтримували клан Нашашібі – „Філастін” та „Аль-Джаміа аль-ісламія”.

Вивчення джерел, причин, наслідків і уроків мандатного управління ускладнено суперечливістю та сумнівною вірогідністю фактичного матеріалу й існуючих у світовому сходознавстві оцінок і суджень щодо причин та етапів формування єврейсько-арабського протистояння. Це особливо було характерно радянським, місцевим і закордонним публікаціям, які з пропагандистською і кон’юнктурною метою прикрашали чи перекручували реальну дійсність, чи ж привертали увагу читачів до явищ і подій непринципового характеру. У зв’язку з цим відтворення історичної правди вимагало від автора пошуку достовірних матеріалів і документів.

Отже, синтез, аналіз і порівняння перелічених вище джерел, може дати можливість об’єктивно та всебічно висвітлити різні аспекти історії виникнення єврейсько-арабського конфлікту на початку ХХ століття. Саме залучення подібних джерел сприяє з’ясуванню ідеологічних коренів його виникнення і, можливо, зможе сприяти вирішенню.

Список літератури

1. Истоки и история проблемы Палестины. Часть I. 1917 – 1947. – Нью-Йорк: ООН, 1978. – 116 с.; League of Nations. The Mandate System. Origin-Principles-Application. – Geneva: Series of League of Nations Publications, April 1945. – 120 p.; League of Nations. Official Journal. Special Supplement. Resolution Adopted by the Assambly During its First Session (Nov.15-th to Dec. 18-th, 1920). – 1921. – №4а. – Geneva. – 420 p.; League of Nations. Official Journal. – 1930. – №11. – London. – 240 p.; League of Nations. Permanent Mandates Commission. Minutes of 15 Session. – Geneva, 1929. – 162 p.; League of Nations. Permanent Mandates Commission. Session, 17-th, Geneva, 1930. Minutes of the Seventeenth (extraordinary) Session Held at Geneva from June 3-rd to 21-st, 1930, Including the Report of the Commission to the Council and Comments by the Mandatory Power. – Geneva, 1930. – 154 p.; The Palestine Questions: A Brief History. Prepared for and under the Guidance of the Committee on the Exercise of the Inalienable Rights of the Palestinian People. – N. – Y.: United Nations, 1980. – 25 p.; Report to the General Assambly by the United Nations Special Committec on Palestine. Geneva 31 st August 1947. – L.: His Majesty’s Stationery Office, 1947. – 98 p.; United Nations. Official Records of the Second Session of the General Assambly. Resolution 16 September – 29 November 1947. – 181/II/ Future Government of Palestine. – New York, 1948. – Pp. 131 – 150.
- 2) Great Britain. House of Lords. Official Report. The Parliamentary Debates. Ser. 5. Vol. 34 (April 1 to June 30), 1919. – L.: His Majesty’s Stationery Office, 1919. – 1146 p.; Great Britain. House of Lords. Official Report. The Parliamentary Debates. Ser. 5. Vol. 79 (October-December). 1930. – L.: His Majesty’s Stationery Office, 1930. – 680 p.; Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons. Fifth Series. Vol. 140 (No. 38-45) April 1921. – L.: His Majesty’s Stationery Office, 1921. – 1077 – 2320 p.; Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons. Fifth Series. Vol. 143 (No. 83-91) June-July 1921. – L.: His Majesty’s Stationery Office, 1921. – 1520 – 2588 p.; Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons. Fifth Series. Vol. 146 (August 8 to August 19) 1921. – L.: His Majesty’s Stationery Office, 1921. – 1888 p.; Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons. Fifth Series. Vol. 156 (July 3 to July 21) 1922. – L.: His Majesty’s Stationery Office, 1922. – 2474 p.; Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons. Fifth Series. Vol. 165 (June 11 to June 24) 1923. – L.: His Majesty’s Stationery Office, 1923. – 2810 p.; Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons. Fifth Series. Vol. 189 (December 7 to December 22) 1925. – L.: His Majesty’s Stationery Office, 1925. – 2262 p.; Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons. Fifth Series. Vol. 232 (November 18 to December 16) 1929. – L.: His

**ДЖЕРЕЛА ПРО ВИНИКНЕННЯ І ФОРМУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКО-АРАБСЬКОГО
ПРОТИСТОЯННЯ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ
(МЕЖА ХІХ – ХХ СТ.)**

- Majesty's Stationery Office, 1929. – 2831 p.; Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons. Fifth Series. Vol. 234 (No. 64 – 70) 1930. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1930. – 1148 p.; Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons. Fifth Series. Vol. 240 (No. 156 – 160) June 1930. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1930. – 942 p.; Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons. Fifth Series. Vol. 241 (No. 172 – 178) July 1930. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1930. – 1622 p.; Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons. Fifth Series. Vol. 255 (July 13 to July 31) 1931. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1931. – 2734 p.; Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons. Fifth Series. Vol. 280 (July 3 to July 28) 1933. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1933. – 3056 p.; Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons. Fifth Series. Vol. 304 (July 8 to August 2) 1935. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1935. – 3092 p.; Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons. Fifth Series. Vol. 321 (March 1 to March 19) 1937. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1937. – 3186 p.; Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons. Fifth Series. Vol. 326 (July 5 to July 30) 1937. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1937. – 3602 p.; Documents of the British Colonial Office about Middle East from 1919 to 1945. – L.: Public Record Office, 5 vol. – 2501 p.; Documents on British Foreign Policy 1919 – 1939. First Series. Vol. IV. – L.: Her Majesty's Stationery Office, 1952. – 464 p.; Great Britain. Colonial Office. Palestine Royal Commission. Summary of Report. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1937. – 42 p.; Palestine Commission on the Disturbances of August, 1929. Vol. 1. Evidence Heard During the 1 st to 29 th Sittings. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1930. – 522 p.; Palestine Commission on the Disturbances of August, 1929. Vol. 2. Evidence Heard During the 30 th to 47 th Sittings, and a Selection from the Exhibits. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1930. – 1110 p.; Palestine Commission on the Disturbances of August, 1929. Vol. 3. Index to Evidence Heard by the Commission in Open Sittings and a Selection from the Exhibits Put in During Those Sittings. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1930. – 1111 – 1142 pp.; Palestine. Constitution. Proposed New Constitution for Palestine. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1936. – 8 p.; Palestine. Correspondence With Palestine Arab Delegation and the Zionist Organisation. Presented to Parliament by Command of His Majesty, June, 1922. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1922. – 31 p.; Palestine Partition Commission. Report Presented by the Secretary of State for the Colonies to Parliament by Command of His Majesty, October, 1938. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1938. – 310 p.; Palestine Royal Commission. Memoranda Prepared by the Government of Palestine. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1937. – 207 p.; Palestine Royal Commission. Report Presented by the Secretary of State for the Colonies to Parliament by Command of His Majesty, July, 1937. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1937. – 404 p.; Palestine. Statement of Policy. Presented by the Secretary of State for the Colonies to Parliament by Command of His Majesty, May, 1939. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1939. – 12 p.; Palestine. Termination of the Mandate 15th May, 1948. Statement Prepared for Public Information by the Colonial Office and Foreign Office. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1948. – 41 p.
3. Great Britain. Colonial Office. Report His Britannic Majesty's Government to the Council of the League of Nations on the Administration of Palestine and Trans-Jordan for the Year 1927. Colonial No. 31. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1928. – 130 p.; Great Britain. Colonial Office. Report His Britannic Majesty's Government to the Council of the League of Nations on the Administration of Palestine and Trans-Jordan for the Year 1928. Colonial No. 40. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1929. – 133 p.; Great Britain. Colonial Office. Report His Majesty's Government to the Council of the League of Nations on the Administration of Palestine and Trans-Jordan for the Year 1929. Colonial No. 47. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1930. – 228 p.; Great Britain. Colonial Office. Report His Britannic Majesty's Government to the Council of the League of Nations on the Administration of Palestine and Trans-Jordan for the Year 1930. Colonial No. 59. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1931. – 261 p.; Great Britain. Colonial Office. Report His Majesty's Government to the Council of the League of Nations on the Administration of Palestine and Trans-Jordan for the Year 1931. Colonial No. 75. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1932. – 210 p.; Great Britain. Colonial Office. Report His Britannic Majesty's Government to the Council of the

ЩЕВЕЛЄВ С.С., БАТЕНКО Г.В.

League of Nations on the Administration of Palestine and Trans-Jordan for the Year 1933. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1934. – 267 p.; Great Britain. Colonial Office. Report His Majesty's Britannic Government to the Council of the League of Nations on the Administration of Palestine and Trans-Jordan for the Year 1933. Colonial No. 94. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1934. – 315 p.; Great Britain. Colonial Office. Report His Majesty's Government to the Council of the League of Nations on the Administration of Palestine and Trans-Jordan for the Year 1935. Colonial No. 112. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1936. – 384 p.; Great Britain. Colonial Office. Report His Britannic Majesty's Government to the Council of the League of Nations on the Administration of Palestine and Trans-Jordan for the Year 1936. Colonial No. 129. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1937. – 413 p.; Great Britain. Colonial Office. Report His Britannic Majesty's Government to the Council of the League of Nations on the Administration of Palestine and Trans-Jordan for the Year 1937. Colonial No. 146. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1938. – 408 p.; Great Britain. Colonial Office. Report His Britannic Majesty's Government to the Council of the League of Nations on the Administration of Palestine and Trans-Jordan for the Year 1938. Colonial No. 166. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1939. – 422 p.; Palestine. Report on Palestine Administration. 1923. Colonial No. 5. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1924. – 52 p.; The Political History of Palestine under British Administration (Memoranda by His Majesty's Government Presented in July, 1947 to the United Nations Special Committee on Palestine). – Jerusalem, 1947. – 41 p.; Report by the Majesty's Government on the Administration under Mandate Palestine and Transjordan for the Year 1924. Colonial No. 12. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1925. – 70 p.; Report by the Majesty's Government on the Administration under Mandate Palestine and Transjordan for the Year 1925. Colonial No. 20. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1926. – 166 p.; Report by the Majesty's Government on the Administration under Mandate Palestine and Transjordan for the Year 1926. Colonial No. 26. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1927. – 103 p.

Government of Palestine. Higher Commissioner. Ordinances. Annual Volume 1 for 1933. – Jerusalem: Greek Convent Press, 1933. – 173 p.; Government of Palestine. Higher Commissioner. Ordinances. Annual Volume 1 for 1936. – Jerusalem: Government Printing Press, 1936. – 410 p.; Government of Palestine. Higher Commissioner. Proclamations, Regulations, Rules, Orders and Notices. Annual Volume 2 for 1933. – Jerusalem: Greek Convent Press, 1933. – 981 p.; Government of Palestine. Higher Commissioner. Regulations, Rules, Orders and Notices. Annual Volume 2 for 1936. – Jerusalem: Government Printing Press, 1936. – 642 p.; Government of Palestine. Higher Commissioner. Regulations, Rules, Orders and Notices. Annual Volume 3 for 1936. (Continued). Jerusalem: Government Printing Press, 1936. – 1471 p.; Government of Palestine. Higher Commissioner. Ordinances. Annual Volume 1 for 1937. – Jerusalem: Government Printing Press, 1937. – 302 p.; Government of Palestine. Higher Commissioner. Regulations, Rules, Orders and Notices. Annual Volume 2 for 1937. – Jerusalem: Government Printing Press, 1937. – 594 p.; Government of Palestine. Higher Commissioner. Regulations, Rules, Orders and Notices. Annual Volume 3 for 1937 (Continued). – Jerusalem: Government Printing Press, 1937. – 1347 p.; Government of Palestine. Report on Palestine Administration (July, 1920 – December, 1921). – L.: His Majesty's Stationery Office, 1922. – 134 p.; Workmen's Compensation Ordinances, 1927. – Jerusalem: Tarbuth, 1929. – 49 p.

Bulletin of the Palestine Economic Society. Vol. 3. June 1928. n. 1. Viteles H. Expansion of the Orange Industry in Palestine. – Tel-Aviv: The Palestine Economic Society, 1928. – 104 p.; Bulletin of the Palestine Economic Society. Vol. 3. October 1928. n. 3. Viteles H. Cultivation of Grapes in Palestine. – Tel-Aviv: The Palestine Economic Society, 1928. – 82 p.; Bulletin of the Palestine Economic Society. Vol. 5. June 1930. n. 1. Viteles H. The Status of the Orange Industry in Palestine in April, 1930. – Tel-Aviv: The Palestine Economic Society, 1930. – 34 p.; Bulletin of the Palestine Economic Society. Vol. 5. January 1932. n. 4. Report on Egg Production in Palestine and on International Trade in Fresh Eggs. – Tel-Aviv: The Palestine Economic Society, 1932. – 240 p.; Bulletin of the Palestine Economic Society. Vol. 6. May 1932. n. 1. Grunwald K. The Government of the Mandated Territories in the Near East. – Tel-Aviv: The Palestine Economic Society, 1932. – 106 p.; Bulletin of the Palestine Economic Society. Vol. 6. February 1933. n. Hirsch S. Shecps and

**ДЖЕРЕЛА ПРО ВИНИКНЕННЯ І ФОРМУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКО-АРАБСЬКОГО
ПРОТИСТОЯННЯ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ
(МЕЖА ХІХ – ХХ СТ.)**

- Goats in Palestine. – Tel-Aviv: The Palestine Economic Society, 1933. – 77 p.; Bulletin of the Palestine Economic Society. Vol. 6. n. 3. Grunwald K. The Industrialization of the Near East. – Tel-Aviv: The Palestine Economic Society, 1934. – 139 p.; Palestine. Department of Agriculture and Fisheries. Annual Report for the Year 1938-1939 (April 1 to March 31) 1939. Part I. Report by the Acting Director. Jerusalem: Government Printing Press, 1939. 32 p.; Palestine. Review of Commercial Conditions. Department of Overseas Trade. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1945. – 24 p.
6. Census of Palestine 1931. Population of the Villages, Towns and Administrative Areas. – Jerusalem: Greek Convent and Goldberg Presses, 1932. – 112 p.
 7. Government of Palestine. Report a Committee on the Economic Conditions of Agriculturists in Palestine and the Economic Fiscal Measures of Government in Relation Thereto. – Jerusalem: Stationery, and Russian Buildings, 1930. – 60 p.
 8. Survey of International Affairs for 1925. Vol.1. – L.: Oxford Univ. Press, Milford, 1927. – 581 p.; Survey of International Affairs for 1930. – L.: Oxford Univ. Press, Milford, 1931. – 605 p.
 9. Britain and Palestine. 1914 – 1948: Archival Sources for the History of the British Mandate. – Oxford: The Oxford Univ. Press, 1979. – 246 p.; Great Britain and Palestine 1915-1936. – L., N.-Y.: Oxford University Press, 1937. – 111 p.
 10. Васаік аль-харака аль-ватаніа аль-філастиніа 1918 – 1939. – Байрут: Муасса ад-дірасат аль-філастиніа, 1979. – 722 с.; Васаік аль-мукавама аль-філастиніа аль-арабіа 1918 – 1939. Ред. Кайалі Абд аль-Ваххаб. – Байрут: Марказ аль-абхаз МТФ, 1948. – 677 с.
 11. Congressional Record. – Washington: US Government Printing Office, 1946. – April 22 – V. 92 – №74; Foreign Relations of the United States, 1919: the Paris Peace Conference. Vol. 1. – Washington: US Government Printing Office, 1947. – 575 p.; Foreign Relations of the United States: The Paris Peace Conference. Vol. XII. – Washington: US Government Printing Office, 1947. – 881 p.; US Congress. House of Representatives. Committee on Foreign Affairs. The Jewish National Home in Palestine. Hearings Before the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, 78 th Congress, 2 nd session on H. Res. 418; and H. Res. 419, February 8, 9, 15, 16, 1944. – Washington: US Government Printing Office, 1944. – 505 p.
 12. The Rise of Israel. Practical Zionism 1920 – 1939. Ed. by A. S. Klieman. – N.-Y.; L.: Garland Publishing, 1987. – 534 p.; The Rise of Israel. Tension in Palestine. – Peacemaking in Paris, 1919. Ed. by Friedman I. – N.-Y.; L.: Garland Publishing, 1987. – 356 p.

Поступило в редакцію 07.12.2004